

Voorzitter: Tjeenk Willink

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Baarda, Barendregt, De Boer, Boorsma, Van den Bos, Bot-van Gijzen, Van Boven, Braks, Coene-mans, Van Dijk, Ermen, Eversdijk, Fleers, Gelderblom-Lankhout, Van Gennip, Ginjaar, Glastra van Loon, Glasz, Van Graafeiland, Grol-Overling, Heijmans, Heijne Makkreel, Hilarides, Hoefnagels, Holdijk, Houben-Sipman, Jaarsma-Buijserd, Kaland, Kassies, Korte-van Hemel, Korthals Altes, Van Kuilenburg-Lodder, Kuiper, Van Leeuwen, Van Leeuwen-Schut, Luteijn, Mastik-Sonneveldt, J.H.B. van der Meer, M.A. van der Meer, Michiels van Kessenich-Hoogendam, Van Ooijen, Pitstra, Pröpper, Redemeijer, Rongen, Schinck, Schuurman, Schuyer, Soetenhorst-de Savornin Lohman, Spier, Staal, Steenkamp, Talsma, Tiesinga-Autsema, Tjeenk Willink, Van Veldhuizen, Veling, Van Velzen, Verbeek, Vermaat, Vis, Vrisekoop, Wagemakers, Van der Werff, Wessel-Tuinstra, Van Wijngaarden, Van de Zandschulp, K. Zijlstra en R. Zijlstra,

en de heer Lubbers, minister-president, minister van Algemene Zaken, mevrouw Dales, minister van Binnenlandse Zaken, en mevrouw Maij-Weggen, minister van Verkeer en Waterstaat.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Baarveld-Schlaman, wegens het

bijwonen van een vergadering van de Raad van Europa;

Bolding;

Van der Meulen, wegens ziekte;

Stevens, wegens bezigheden elders;

Tummers, wegens persoonlijke omstandigheden.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ingekomen is een brief van mevrouw Houben-Sipman van de volgende inhoud:

"Helaas zal ik mijn Eerste-Kamerlidmaatschap moeten neerleggen. De reden hiervoor is mijn benoeming tot burgemeester van Eersel. Deze functie is op 1 september jl. ingegaan.

Mijn partij vindt cumulatie van beide functies, burgemeester en Eerste-Kamerlid, niet aanvaardbaar.

De grote collegialiteit, de wijze van werken en de inhoud van het Kamerwerk zelf heeft mij zeer aangesproken.

Hierbij dien ik mijn ontslag in als Eerste-Kamerlid per 1 november a.s."

Van de inhoud van deze brief is mededeling gedaan aan de voorzitter van het Centraal stembureau.

Alvorens de Kamer voor te stellen deze brief voor kennisgeving aan te nemen, wil ik hieraan het volgende toevoegen.

Geacht medelid — dat bent u nog — en hooggeachte burgemeester. Sinds 1987 bent u lid van deze Kamer. U heeft verschillende zaken behandeld op het gebied van

volkshuisvesting, gemeentelijke herindeling, cultuur, maar ook de Wet-Rietkerk en de Europese overeenkomst inzake gewelddadigheden en wangedrag rond sportevenementen. Ik dank u namens ons allen voor uw bijdrage aan het werk van deze Kamer en voor de collegiale samenwerking waar u zelf ook op doelt. Ik wens u buitengewoon veel succes en veel genoeg in uw nieuwe functie.

(Applaus)

Ik stel voor, de brief voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het eind van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met deze voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Regelen betreffende de openbaarheid van bestuur (Wet openbaarheid van bestuur) (19859).**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Openbaarheid van bestuur vormt een noodzakelijke voorwaarde voor het goed functione-

ren van een democratisch staatsbestel. Het was dan ook zeer begrijpelijk dat een van de eerste activiteiten van de Franse revolutie was gericht op het openen van de staatsarchieven van het oude regime.

Nog maar kort geleden hebben wij kunnen zien hoe in Oost-Europa het ontstaan van meer democratische verhoudingen hand in hand is gegaan met het toegankelijk maken van informatiebronnen die tot dan toe slechts in handen waren van weinigen. Wellicht was het meest dramatische moment de bestorming door burgers van de archieven van de staatspolitie in de voormalige DDR. Dit alles had tot doel, de archieven voor vernietiging te behoeden en voor een ieder toegankelijk te maken.

Een regering die veel te verbergen heeft, schuwt nu eenmaal de openbaarheid van haar plannen alsmede van de documenten waarin die plannen zijn terug te vinden. In een democratie behoort openbaarheid daarentegen regel te zijn en beperking ervan een uitzondering die een toelichting behoeft.

Mijnheer de voorzitter! In de jaren zeventig en tachtig is er in ons land op het vlak van de openbaarheid van bestuur veel ten goede veranderd. Hoewel ook voordien openbaarheid bestond, was het verschijnen van het rapport van de commissie-Biesheuvel in 1970 een nieuwe impuls om tot grotere openbaarheid bij de overheid te komen. De Wet openbaarheid van bestuur in 1978 was in dit proces een kristallisatiepunt.

Terecht heeft de afgesproken evaluatie van deze wet geleid tot het wetsvoorstel dat wij thans bespreken. Het bevat ten opzichte van de wet uit 1978 een aantal wijzigingen die mijn fractie als een verbetering ziet. In dit verband noem ik:

- het onderbrengen van een groot aantal bepalingen uit het Besluit openbaarheid van bestuur, het zogenaamde BOB, in dit wetsvoorstel;
- het aldus beperken van het aantal uitvoeringsregelingen;
- het harmoniseren van ministeriële uitvoeringsregelingen onderling;
- het in overeenstemming brengen van de Wet op de Raad van State met de strekking van het onderhavige wetsvoorstel;
- het onderbrengen van een aantal uitvoeringsbepalingen bij de Archiefwet in deze Archiefwet, hetgeen de

rechtszekerheid van de burger en de archivaris kan bevorderen.

Ook beschouwt mijn fractie de wijzigingen op dit wetsvoorstel die in de Tweede Kamer door de onderscheiden fractiewoordvoerders zijn ingediend en aanvaard, als een verbetering. Niettemin wil ik na het uitspreken van deze positieve opstelling nog enkele kanttekeningen maken.

Mijn fractiegenoot Stoffelen heeft in de Tweede Kamer onder andere het volgende opgemerkt: "De moeilijkheid is dat openbaarheid evenzeer een kwestie is van mentaliteit als van recht". Daarmee ben ik het van harte eens. Waar de wil tot openbaarheid ontbreekt, waar niet wordt ingezien dat openbaarheid van bestuur een essentiële voorwaarde vormt voor het goed functioneren van de democratie, kan ook het onderhavige wetsvoorstel geen garantie bieden voor een optimale openbaarheid.

In de Tweede Kamer is door de meeste woordvoerders bij de bespreking van het onderhavige wetsvoorstel uitvoerig stilgestaan bij de verhouding tussen de inlichtingenplicht van de regering tegenover het parlement, die is geregeld in artikel 68 van de Grondwet, aan de ene kant en aan de andere kant de Wet openbaarheid van bestuur. Mijn fractie kan zich vinden in de stelling dat de grondwettelijke inlichtingenplicht van de regering tegenover de Staten-Generaal ruimer is dan de inlichtingenplicht van de regering jegens de burger op grond van de Wet openbaarheid van bestuur. Desnoods kan de regering de inlichtingen vertrouwelijk aan de Kamer of aan een kamercommissie verstrekken.

Toch doen zich hier herhaaldelijk spanningen voor. Elk kamerlid, in het bijzonder in de Tweede Kamer, wordt af en toe geconfronteerd met vragen van journalisten over bepaalde standpunten van de regering, neergelegd in een nota of in een wetsvoorstel, waarover de betrokken journalist al wel beschikt — ik doel er uiteraard op dat hij deze informatie op een formeel correcte wijze heeft verkregen — en het benaderde kamerlid nog niet. Hier dient de regering er naar onze opvatting zorg voor te dragen dat kamerleden ten minste gelijk met derden over de regeringsdocumenten kunnen beschikken. Indien de regering inderdaad het standpunt inneemt dat

de inlichtingenplicht aan het parlement ruimer is dan op grond van de Wet openbaarheid van bestuur wordt verlangd, moet het toch mogelijk zijn om daarvoor te zorgen.

In dit verband wil ik de aandacht vragen voor een persoonlijke ervaring. Als lid van de Tweede Kamer heb ik, alleen of met anderen, een aantal initiatiefwetsvoorstellen ingediend. Vier daarvan hebben het Staatsblad bereikt. Over deze initiatiefwetsvoorstellen is door de regering indertijd een advies aan de Raad van State gevraagd. Voor 1989 geschiedde dat nog nadat het wetsvoorstel door beide Kamers was aanvaard. Geen kamerlid heeft echter kennis kunnen nemen van de adviezen van de Raad van State over deze initiatiefwetsvoorstellen, ook de indieners niet, ook niet na daarom uitdrukkelijk te hebben gevraagd. Blijkens artikel 13 van het onderhavige wetsvoorstel worden adviezen van de Raad van State, uitgebracht na 1 mei 1980, in beginsel openbaar. Binnenkort kunnen de voorstellen van initiatiefwetsvoorstellen dus kennis nemen van de adviezen van de Raad van State over hun voorstellen, en wel op grond van de Wet openbaarheid van bestuur, maar de regering heeft het kennelijk niet noodzakelijk geacht, de Kamers voorheen al dan niet vertrouwelijk te informeren over de adviezen betreffende initiatiefvoorstellen. Ik stel een reactie van de minister op dit punt zeer op prijs. Immers, hier rijst de vraag of de inlichtingenplicht ten opzichte van het parlement, vermeld in de Grondwet, niet had moeten prevaleren.

Een dezer dagen hoorde ik op de radio een vraaggesprek met de auteur die een boek heeft geschreven over de geschiedenis van de Vereenigde Oostindische Compagnie. Deze auteur vertelde dat hij ongeveer 40 archieven had bezocht om de voor zijn boek benodigde inlichtingen te verzamelen. In geen van die archieven had men op de vraag van de auteur of er documenten over de VOC beschikbaar waren, een bevestigend antwoord gegeven. Dat gebeurde niet omdat deze archieven geen relevante stukken over de VOC bevatten maar eenvoudig omdat de ordening van de stukken te wensen overliet. Voorzitter, in feite is een archief dat niet is geordend nauwelijks toegankelijk en daarmee niet openbaar. Een

vergroting van de openbaarheid van overheidsstukken vraagt dus ook een betere ordening van de archieven en daarmee een grotere toegankelijkheid.

Het is bepaald geen geheim dat door gebrek aan personeel, onvoldoende toezicht en gebrekkig beheer nogal wat aan de toegankelijkheid van de archieven in ons land te verbeteren valt, ook bij de lagere overheden. Aan de dienstbereidheid bij de beheerders van archiefplaatsen ontbreekt het veelal niet, wel aan hun mogelijkheden om de toegankelijkheid van archieven in stand te houden.

Mijnheer de voorzitter! Op 3 oktober jongstleden heeft u zelf in Maastricht een rede gehouden tijdens het symposium Archives et l'Europe sans frontières. U hebt bij die gelegenheid veel behartigingswaardig gezegd over de openbaarheid en de controleerbaarheid van de overheidsinformatie in de EG. In het verband van het archiefbeheer waarover ik zojuist sprak, viel mij deze uitspraak van u op: "Archivarissen moeten positie kiezen. Het is niet alleen hun taak, informatie te verzamelen en te bewaren maar juist ook het gebruik van het recht op informatie te stimuleren." Om dat recht op informatie voor de burger te stimuleren, is niet alleen een juiste geesteshouding nodig maar zijn ook voldoende personele en financiële middelen noodzakelijk. Immers, zonder een goede ordening zijn archieven noch voor de overheid zelf, noch voor de geïnteresseerde burger bruikbaar. Daarmee kan niet voldoende worden voldaan aan het beginsel van openbaarheid, zoals in het onderhavige wetsvoorstel is voorzien en uitgebreid.

Ten slotte, voorzitter, verheugt het mij dat in de onderhavige wet thans ook onder het begrip "document" wordt begrepen: ander materiaal dat gegevens bevat. Vroeger stond deze omschrijving alleen in het Besluit openbaarheid van bestuur. Ik versta deze definitie zo, dat onder "ander materiaal" ook elektronische dragers van gegevens wordt verstaan. Het voordeel van de verstrekking van documenten op elektronische dragers kan voor vele burgers onder omstandigheden nuttig zijn maar in het bijzonder voor burgers die blind of slechtziend zijn, opent het gebruik van elektronische dragers de mogelijkheid om via een personal computer met braille-leesregel ook

voor hen overheidsdocumenten toegankelijk te maken.

Voorzitter, onze slotconclusie is de volgende. Ondanks het feit dat wij de kritische kanttekeningen van onze geestverwanten aan de overzijde van het Binnenhof delen, zien wij het thans voorliggende wetsvoorstel als een stap in de richting van grotere openbaarheid en, vanwege de vermelde reden, als een verbetering ten opzichte van de thans geldende Wet openbaarheid van bestuur. Mijn fractie zal daarom het wetsvoorstel van harte steunen.

De heer **Pröpper** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Uit onze inbrengen moge blijken dat onze fractie kan instemmen met de wetstechnische aanpassingen in het wetsvoorstel. Wij danken de regering voor de uitvoerige beantwoording van onze vragen. Gezien het grote aantal vragen dat gesteld was door de in 1980 ingestelde evaluatiecommissie is het verstandig geweest van de regering om de evaluatie tot de hele wet uit te strekken.

De aanbevelingen zijn in onze visie op een evenwichtige wijze verwerkt. Slechts een achttal aanbevelingen is dat niet, maar beargumenteerd is waarom die niet zijn overgenomen.

Het is verheugend dat uit de evaluatie niet de noodzaak is gebleken om de oorspronkelijke beginselen als zodanig aan te passen. Een duidelijke verbetering is onzes inziens de regeling van de openbaarheid van de adviezen van de Raad van State. Verhelderend zijn de hoofdstukken die zijn gewijd aan de informatie op verzoek, de informatie uit eigen beweging en de uitzonderingsgronden en beperkingen.

Nu was onze vraagstelling enigermate kritisch waar het ging om deregulerings- en decentralisatie-aspecten, vooral over het gestelde in artikel 12. Van rijkszijde kan toch, althans qua marges, een zekere invloed uitgeoefend worden op tarieven en dergelijke bij het verstrekken van informatie. Daar zijn wij in beginsel geen voorstanders van, omdat de bedragen waarom het hier gaat geen directe invloed hebben op het inkomensbeleid. De beantwoording als zodanig is voor ons aanvaardbaar. Zij heeft niet tot grote blijdschap geleid, maar toch tot verstilde tevredenheid, een zekere vorm van geluk. In die zin is er mee te

leven. Het is nog wel de vraag of de regering in beginsel met ons van mening is, dat kwesties van tarieven en dergelijke eigenlijk moeten worden overgelaten aan de betrokken overheden en instanties.

Ten slotte gaat het er bij een wet als de onderhavige om, dat de onderscheidene overheden en instanties de geest achter de letters van de regels verstaan en weten te praktiseren. Laten wij daarom hopen dat in dit geval de leer en het leven synoniem blijken te zijn.

Minister **Lubbers**: Mijnheer de voorzitter! Ik dank beide sprekers voor hetgeen zij naarvoren hebben gebracht. Dit mondde bij beiden uit in een duidelijk "ja" tegen hetgeen voorligt. Niettemin ga ik graag, en met des te meer plezier, in op enkele opmerkingen van algemene aard, maar van groot belang, van de heer Van Ooijen.

Terecht sprak hij over het recht van het parlement om altijd als eerste geïnformeerd te worden en hetzelfde informatieniveau te hebben als de burger, ook als die burger journalist is. Ik ben het daarmee van harte eens. Hij gebruikte zojuist het woord "documenten". In algemene zin kan de zekerheid worden gegeven, dat de regering als zij een document verschaft dat in eerste instantie verschaft aan het parlement en niet aan de journalist. Als er tegen die regel gezondigd wordt, moet dat gecorrigeerd worden.

Iets gecompliceerder is het, wanneer een journalist de hand weet te leggen op een document dat de regering niet verschaft. Dan is het niet de regering die niet het primaat van informatie van het parlement respecteert, maar dan wordt men geconfronteerd met kennelijk bestaande informatie in het journalistieke circuit. Wij zitten dan met het probleem of er al dan geen premie wordt gezet op lekken, zoals dat in het jargon heet. Dan speelt de vraag dus een rol: wordt het gepubliceerd, omdat toch al een ander bekend is? Tot nu toe is de lijn om dan toch betrekkelijk terughoudend te zijn. In geval van twijfel en als het een zaak voor intern beraad is, is de conclusie: toch maar niet. Dat kan wel eens tot de koddige situatie leiden dat er geen standpunt is, terwijl de kranten zelfs melding maken van verschillende standpunten binnen het kabinet.

Om precies die reden moet ik dan zeggen, dat er geen standpunt is. Dat zorgt wel eens voor verwarring. Ik moet opbiechten dat wij op dit probleem nog nooit het goede antwoord gevonden hebben.

Er is nog een categorie. Maar daar zijn wij weer zelf bij als bewindslieden. Daarbij gaat het namelijk niet om de documenten, maar om onze uitlatingen. Allereerst noem ik de informatie die ik aan de pers geef na afloop van iedere vergadering van de ministerraad. Dat is verbale informatie. De traditie is heel lang dat daarbij niet gejoekt wordt en dat er zo openhartig mogelijk wordt gesproken. Dit betekent dat er vaak een heel korte voorsprong van informatie is bij de journalistiek. Wij proberen dat wel altijd direct zo goed mogelijk te corrigeren met de berichtgeving aan het parlement.

De conclusie is dan ook dat ik het van harte eens ben met de lijn die verwoord is door de heer Van Ooijen: zorg er toch voor dat het parlement het eerst geïnformeerd wordt. Ik ben het dus geheel eens met dat principe, maar er zijn wel twee probleemvelden en die heb ik zojuist geschetst.

Een boeiend punt is nog de persoonlijke ervaring, zoals de geachte afgevaardigde die nogal wat initiatiefwetgeving op zijn naam heeft staan, dat geformuleerd heeft. Er is gewezen op het bijzondere fenomeen tot 1980 dat de adviezen van de Raad van State over het al dan niet contrasigneren van een initiatiefwetsvoorstel buiten de Kroon, de regering, niet toegankelijk waren. Dat was een bijzondere situatie en daarom is er ook een eind aan gemaakt. Sinds 1980 is die informatie dus wel toegankelijk. Dat is niet voor niets. Uit de bijdrage van de geachte afgevaardigde blijkt ook dat hij daar van harte achter staat.

Voorzitter: Heijne Makkreel

Minister Lubbers: Voorzitter! Er is mij nog iets heel moeilijks gevraagd, en wel of ik mij wil verantwoorden voor de ministers van voor 1980 en of ik wil aangeven waarom zij toen eigenlijk op de verkeerde koers zaten, althans volgens de huidige opvattingen. Dat is een delicate vraag. Immers, de eerste eis voor een minister-president is altijd om pal achter het beleid van de voorgangers te staan. Dat doe ik dus. Die houding was indertijd voortreffelijk; die was

eigentijds. Welnu, de tijden zijn echter veranderd. Ik zal iets preciezer zijn: het heeft natuurlijk te maken met de visie op de Raad van State. In de vroegere situaties beschouwde men de Raad van State alleen als adviseur van de regering. Het kan ook gezien worden als een hoog college waarvan de waarde ook moet blijken uit de toegankelijkheid van de uitgebrachte adviezen. Dit laatste is de doorslag gaan geven. Ik zeg dit maar wat sober vanwege het dilemma waar ik voor sta.

Nog iets over de toegankelijkheid van de archieven. Voorzitter Tjeenk Willink is geprezen voor zijn rede op een befaamde bijeenkomst over de noodzaak dat archivariissen assertief zijn. Ter voorbereiding van dit debat hebben wij dat natuurlijk allemaal gelezen. Zij moeten hun waar aan de man brengen, niet afhoudend. Terecht werd naar voren gebracht dat zij hiertoe wel in staat gesteld moeten worden met voldoende middelen, opdat de archieven toegankelijk zijn en er straks überhaupt nog zijn. Wij moeten op het ogenblik een niet gering bedrag beschikbaar stellen om de archieven te beschermen die in hun bestaan bedreigd worden. Ook op dit punt ondersteun ik van harte wat de geachte afgevaardigde naar voren gebracht heeft. Bij de aanvaarding van dit wetsvoorstel neem ik dit graag mee als bemoedigende boodschap aan de minister van WVC, die in haar begroting prioriteit hieraan geeft.

Minister Dales: Mijnheer de voorzitter! Het is bekend dat de herziening van de wet het nodig maakt dat de uitvoeringswetgeving wordt aangepast. Dit geldt in het bijzonder voor het bij de memorie van toelichting gevoegde stuk, de door de minister-president vast te stellen aanwijzing voor de rijksdienst inzake openbaarheid van bestuur, en overigens ook voor een ontwerp voor een model-uitvoeringsregeling voor de ministeries. Hiermee zijn wij er nog niet. Op dit moment wordt op mijn ministerie gewerkt aan een algemene maatregel van bestuur waarin een groot aantal zelfstandige bestuursorganen zal worden aangewezen als organen die onder de werking van de Wet openbaarheid van bestuur vallen. Op basis van een eerste inventarisatie die door

verschillende ministeries gemaakt is, is een opsomming gemaakt, die nu wordt getoetst. Ik streef er zeer naar, de hier bedoelde verzamel-algemene maatregel van bestuur tegelijk met de herziene wet in werking te doen treden. Een harde garantie heb ik hiervoor niet, maar anders zal het zo snel mogelijk daarna zijn.

Het is correct dat de heer Van Ooijen wijst op verbeterde mogelijkheden voor visueel gehandicapten. Hij zal het wel begrepen hebben, maar het lijkt mij goed, voor alle duidelijkheid geen misverstanden te wekken. Gegevens die op andere gegevensdragers dan papier zijn opgeslagen, worden verstrekt. Dit houdt echter niet in dat informatie op papier, bijvoorbeeld ten behoeve van visueel gehandicapten, in een andere vorm dan op papier wordt geleverd.

Er is één echte vraag voor mij overgebleven, die van de heer Pröpper over de decentralisatie van de tarieven naar andere overheden. Hierover is al in de Tweede Kamer een wijziging aanvaard, waardoor de andere overheden zelf hun tarieven zullen bepalen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 14.04 uur tot 14.15 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Deltawet in verband met de aanleg van een werk tot afsluiting van de Nieuwe Waterweg (21219)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De voorzitter: Ik geef het woord aan de heer Eversdijk en ik wijs erop dat hij, althans in dit huis, zijn maiden-speech houdt.

De heer Eversdijk (CDA): Mijnheer de voorzitter! Dank u wel, het zal maar een speechje worden maar het gaat desondanks toch om een buitengewoon belangrijk wetsvoorstel, al was het alleen maar vanwege het grote bedrag dat ermee gemoeid is, bijna 1,5 mld.

Voorzitter! Ik val maar meteen met de deur in huis, want de fractie van

het CDA in de Eerste Kamer is voorstander van de aanleg van de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg en van de Europoortkering. In de Tweede Kamer zijn in vele mondelinge overleggen en in vele stukken de motieven aan de orde geweest die tot deze stormvloedkering en Europoortkering hebben geleid. Die motieven betroffen natuurlijk in de eerste plaats de veiligheid, want die stond centraal. Zo hoort het ook, zeker als de Deltawet aan de orde is. In de tweede plaats speelde het oplossen van de knelpunten in het benedenrivierengebied een geweldig grote rol. Ik hoef alleen maar tegen de minister de Voorstraat in Dordrecht te noemen, want dan weet ze meteen wat we daarmee bedoelden. Nogmaals, voorzitter, de veiligheid staat heel nadrukkelijk voorop. Daarnaast is er nog een aantal andere motieven.

Eén motief wil ik er vandaag nog aan toevoegen en wel het volgende. Nederland is een waterland en daarom zijn wij in Nederland nooit klaar met de veiligheid. Maar omdat wij nooit klaar zijn met die veiligheid, zijn wij in de loop der jaren ook de waterbouwers van de wereld geworden. Op zeer grote schaal gaan onze aannemers de wereld in. Welnu, we kunnen ook thuis weer een staaltje laten zien van Nederlands vernuft: waterbouw en techniek. De veiligheid gaat dus voor alles maar het is mooi meegenomen als er weer iets te zien is voor degenen die naar ons land als waterland kijken en er is uiteraard ook nog een mooie brok werkgelegenheid mee gemoeid.

Tot zover mijn inleiding, voorzitter. Het heeft lang geduurd eer dit wetsvoorstel de Tweede Kamer heeft gepasseerd. Op de redenen zal ik nu niet dieper ingaan want die zijn bekend, namelijk geen overeenstemming tussen regering en Tweede Kamer over de financiering, mede in relatie tot de dijkversterking. Hulde aan deze minister van Verkeer en Waterstaat die ten slotte, ook weer na een hele serie overleggen, een oplossing wist te bereiken zonder onaanvaardbare vertragingen van de dijkversterkingen. Ik kom op de vertragingen straks nog even terug. Als ik over het onaanvaardbaar spreek, doel ik natuurlijk vooral op de zwakke rivierdijkgebieden. Ik wens de minister evenveel succes bij het afwikkelen van een paar andere problemen die met de Deltaveiligheid

te maken hebben: de 60/40-verhouding en de problematiek van de overdrachten tegen redelijke vergoedingen van dijken en andere waterkeringen aan de waterschappen, de "natte Broek". Ook wij, voorzitter, aan deze kant van het Binnenhof zullen die operaties nadrukkelijk volgen, uiteraard met de spreekwoordelijke bescheidenheid van dit huis.

Voorzitter! Ik wil nog een drietal onderdeeljes van dit wetsvoorstel aan de orde stellen. In de eerste plaats is de financiële bijdrage uit de post scheepvaartwegen aan havens, volgens het laatste stuk van de minister, 110 mln. Wij wijzen er de laatste jaren steeds op, dat Nederland distributieland is en dus zijn investeringen in de havens brood- en broodnodig. Bovendien is het toch eigenlijk geen goede zaak, juist nu het vervoer over water wordt gestimuleerd als een milieuvriendelijke, relatief goedkope en veilige vorm van goederenvervoer, dat daar een bijdrage van 110 mln. vandaan moet komen. Wij zien eerlijk gezegd op dit moment ook geen andere mogelijkheden en wij zullen dus noodgedwongen akkoord gaan. Wij willen de minister echter nadrukkelijk vragen, bij eventuele tegenvallers — en bij een werk van bijna 1,5 mld. moet je haast wel op tegenvallers rekenen — niet weer naar de pot scheepvaartwegen en havens te grijpen. Dat is naar onze mening in het verleden al te vaak gebeurd.

Overigens door te kiezen voor de wat duurdere oplossing heeft de minister het vervoer te water een zeer goede dienst bewezen, met name met de doorsteek van de zogenaamde Beerdam, niet te verwarren met de beerput uiteraard. Het is wat duurder dan gepland. Die doorsteek lijkt ons echter een goede zaak. Ik wil in dit verband echter nog een vraag stellen.

In persberichten wordt gesteld, dat door die duurdere oplossing bovendien een mogelijke besparing op het totale project van 100 mln. verloren gegaan is. Nu staat mij bij, dat de minister die 100 mln. indertijd al had ingeboekt bij de rivierdijkversterkingen. Wil de minister nog eens uitleggen hoe dat in elkaar steekt?

Hoe je het ook wendt of keert, voorzitter, de versterking van de rivierdijken wordt vertraagd. Gelukkig zijn de zwakke delen naar voren gehaald, dat is prima. Wij moeten echter heel goed oppassen dat er

niet verder geschoven wordt. In dit verband de volgende vraag. In persberichten van de afgelopen week lezen wij dat de aanleg van de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg door technische problemen met een jaar is vertraagd. De deuren zouden staan te klepperen. Werkt dat in positieve zin door ten aanzien van de rivierdijkversterking omdat daaraan de komende jaren iets meer gedaan kan worden of werkt het door in negatieve zin? Zou de minister ook willen ingaan op de problemen met die klepperende deuren? Is dat de enige kinderziekte of zijn er nog meer te verwachten?

De minister schrijft in de memorie van antwoord dat begonnen is met de voorbereidende werkzaamheden van de stormvloedkering en dat de daadwerkelijk uitvoering is gepland voor medio oktober 1991. Als ik goed ben ingelicht, wordt dat nu 2 november. Ik zit met een probleem van wat meer principiële aard. In Bouwdienst Magazine, een uitgave van Rijkswaterstaat, eerste jaargang nr. 2 van juni 1991 — een buitengewoon fraaie en leesbare uitgave — wordt op pagina 3 het volgende gesteld: "De bouw van de Stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg is gestart. Aan de noordelijke oever wordt de grond verwijderd voor het aanbrengen van een grondverbetering. Rond de bouwvakantie begint men met het plaatsen van de grondkerende wanden van de landhoofden, eerst aan de noordoevers, daarna aan de zuidoever." En zo gaat het nog even door.

Voorzitter! Ik herhaal dat de fractie van het CDA voorstander is van de aanleg van zowel de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg als de Europoortkering. Het Rijk c.q. de minister van Verkeer en Waterstaat mag echter niet daadwerkelijk met de werkzaamheden beginnen voordat de desbetreffende wet in het Staatsblad is verschenen. Andere overheden mogen dat niet en burgers uiteraard ook niet. Men mag nu eenmaal niet buiten de wet om werken. Daarom de volgende vraag: wat is eigenlijk voorbereiden? De minister zei op 25 juni in de Tweede Kamer — ongeveer op hetzelfde tijdstip verscheen het blad waaruit ik citeerde — dat er voorbereidende activiteiten waren gestart. De taal in het artikel is buitengewoon direct, in de sfeer van "wij zijn aan het werk". Overigens past dat heel goed in de agressieve aanpak van Rijkswaterstaat. Dat vind

ik prima. Daar gaat het dus niet om. Naar mijn mening moeten wij echter juist in deze Kamer letten op dit soort principiële zaken. Het artikel van heer Van Leperen is overigens een buitengewoon goed artikel. Ik hoop dat Rijkswaterstaat doorgaat met het uitgeven van zulke duidelijke bladen.

Ik wil geen zand in de machine strooien, voorzitter, het heeft toch allemaal al lang geduurd. Ik ben daarvoor zelf voor een deel medeverantwoordelijk. Misschien zegt de minister dat ik daaraan zelfs medeplichtig ben. Ik heb in ieder geval bewezen dat het uitstekende artikel wordt gelezen. Ik hoop dat de minister een goed antwoord heeft ten aanzien van het verschil tussen "begonnen met voorbereiden" en "het werk is gestart". Misschien dat het antwoord het verschil aangeeft tussen een ingenieur en een politica.

Er zal voor de voorbereidende werkzaamheden ook geld zijn uitgegeven. Kan de minister bij benadering aangeven hoeveel geld is uitgegeven? Dat zal fors in de papieren lopen. En uit welk begrotingsartikel is dat gehaald?

Voorzitter! De minister zegt in antwoord op de vragen van de SGP-fractie dat de voortgangsrapportages ook aan de Eerste Kamer zullen worden gezonden. Dat stellen wij op hoge prijs. Wij beloven de minister nu alvast dat wij zeker niet voor elke voortgangsrapportage een mondeling overleg zullen vragen. Overigens blijkt ook nu weer hoe belangrijk een voortgangsrapportage is en hoe goed het zal zijn dat met name de Tweede Kamer de vinger aan de financiële pols houdt via de zogenaamde controle op de grote projecten.

□

De heer **Barendregt** (SGP):
Mijnheer de voorzitter! Ik feliciteer collega Eversdijk van harte met zijn maidenspeech. Het is een bijzondere eer voor mij om hem als eerste in deze Kamer te feliciteren. Ik hoop nog jaren van zijn bijdragen in deze Kamer te genieten!

Voorzitter! De betrokken minister heeft deze Kamer verzocht, de behandeling van dit wetsvoorstel eerder te doen plaatsvinden dan aanvankelijk was afgesproken. Op zichzelf kan een dergelijk verzoek alleszins respectabel zijn vanwege bijvoorbeeld overschrijding van cruciale data die met de inwerking-

treding in verband staan. In dit geval is hier geen sprake van, aangezien de inwerkingtreding niet aan een bepaalde datum is verbonden. Er zullen daarom ongetwijfeld andere dringende redenen zijn geweest die een vervroegde behandeling in deze Kamer noodzakelijk maakte. Gaarne verneem ik van de minister een nadere verklaring omtrent de redenen die tot het verzoek hebben geleid om een vervroegde behandeling alhier te doen plaatsvinden.

Het wetsvoorstel strekkende tot wijziging van de Deltawet uit 1958 is op zichzelf simpel en kort. In feite bevat het slechts één inhoudelijk artikel, dat een toevoeging inhoudt van een onderdeel aan het bestaande artikel 1 van de Deltawet. Het wetsvoorstel heeft niettemin in de Tweede Kamer een behandeling ondergaan van twee jaar. Deze langdurige behandeling werd niet veroorzaakt door bedenkingen tegen de inhoud van het wetsvoorstel, maar was uitsluitend het gevolg van de bezwaren tegen de voorgestelde financiering van het project. Het kabinet stelde voor om voor de tweede stormvloedkering in ons land een andere financieringswijze te volgen dan voor de eerste stormvloedkering in de Oosterschelde. Na lange tijd van onenigheid tussen het kabinet en de Tweede Kamer is uiteindelijk een financiering voor deze stormvloedkering tot stand gekomen, die — voor zover mij bekend — ieders instemming in de Tweede Kamer kon hebben.

Mijnheer de voorzitter! Ik heb er behoefte aan, mijn waardering uit te spreken voor de vasthoudendheid en de consequente houding van de Tweede Kamer, alvorens zij het wetsvoorstel wilde accepteren. Het lijkt niet overbodig om deze waardering vandaag expliciet uit te spreken, aangezien er de laatste tijd uitspraken zijn gedaan die suggereren dat fracties in de Tweede Kamer het kabinet als schapen, dus blindelings, zouden volgen. De behandeling van dit wetsvoorstel is in ieder geval een voorbeeld van het tegenovergestelde.

Als gevolg van het uiteindelijke resultaat dat door de Tweede Kamer werd bereikt, kan het voorliggende wetsvoorstel op onze instemming rekenen. De totstandkoming van een stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg heeft immers twee voordelen boven de voorgenomen dijkverhogingen: ten eerste een

eerdere totstandkoming en ten tweede een verlaging van de kosten. Dat is een unieke combinatie die helaas weinig of nooit voorkomt. Ik zie dan ook met belangstelling nadere voorstellen van het kabinet in deze zin tegemoet.

Voorzitter! Inmiddels heeft de gemeenteraad van Rotterdam met de overeenkomst ter zake ingestemd en de verklaring van geen bezwaar voor het project afgegeven. Het provinciaal bestuur van Zuid-Holland heeft ook zijn medewerking in bestuurlijk en financieel opzicht afgegeven. In de memorie van antwoord wordt dan gesproken van bijdragen van lagere overheden. Ik neem aan dat hier bedoeld is: andere overheden.

Er is in ieder geval bestuurlijk en financieel overeenstemming bereikt over de plaats, het systeem en de financiering van de stormvloedkering. Wij staan echter nog jaren verwijderd van het moment waarop de ingebruikname kan plaatsvinden. Een zo lange periode bergt allerlei onzekerheden in zich die de totstandkoming danig kunnen beïnvloeden, zowel in technisch als in financieel opzicht. Een recent voorbeeld daarvan is de derde voortgangsnota, die op dezelfde datum verscheen als de memorie van antwoord aan deze Kamer. Daarin wordt vermeld dat als gevolg van technische problemen tijdens de laboratoriumproeven de bouwtijd circa een jaar langer zal duren dan aanvankelijk was beoogd. Er wordt in de voortgangsnota niet vermeld, in hoeverre deze technische wijzigingen zullen leiden tot hogere bouwkosten. Technische wijzigingen kosten meestal ook financiële middelen. Gezien het feit dat de begroting in de voortgangsnota niet is gewijzigd, moeten wij ervan uitgaan dat deze wijziging geen financiële consequenties heeft. Dat komt mij echter wat ongeloofwaardig voor, omdat tegelijkertijd een bouwtijdverlenging van een jaar wordt aangekondigd. Wellicht kan de minister mij duidelijk maken, waarom ik het verband tussen gelijkblijvende kosten en verlenging van de bouwtijd ten onrechte aanbreng. Uit het mondeling overleg met de Tweede Kamer van 5 september jongstleden is mij overigens duidelijk geworden dat een deel van de kasproblemen juist zal worden opgelost door de vertraging die zich nu voordoet. Zijn er over eventuele kasproblemen in 1993 inmiddels nadere afspraken

gemaakt met het ministerie van Financiën?

De voorbereidende werkzaamheden voor de aanleg van een stormvloedkering hebben inmiddels een aanvang genomen. Met de bouwcombinatie Bouw Maeslant Kering is een contract aangegaan voor de ontwikkeling van, de realisering van en vijf jaar onderhoud aan de stormvloedkering. De voorgangster van deze minister heeft dat tijdens haar laatste optreden in de Tweede Kamer met voldoende medegedeeld. Alle werken in één hand kan een zekere mate van continuïteit opleveren die gepaard gaat met minder risico's en meer zekerheid tegen onverhoedse complicaties tussen verschillende aannemers. Wellicht is de minister bereid om de inhoud, de draagwijdte en de voordelen van het afgesloten contract aan deze Kamer mede te delen, zodat zij ook in de Handelingen van deze Kamer worden vastgelegd. Het is overigens misschien ook interessant om te weten of er nog nadelen zijn verbonden aan het aangaan van deze constructie.

De beveiliging van ons land heeft vele facetten voor de overheid. Een daarvan wordt gevormd door de maatregelen die nodig zijn om een land en volk te beschermen tegen overstromingen. Moge dit project daaraan een positieve bijdrage leveren, waarbij wij ons te allen tijde afhankelijk hebben te weten van Gods zegen die ons werk moet bekronen wil het tot welzijn van volk en land kunnen strekken.

De voorzitter: Het woord is aan de heer K. Zijlstra. Ik wijs erop dat het ook in dit geval gaat om een maidenspeech, althans aan deze zijde van het Binnenhof.

De heer Zijlstra (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Toen in 1987 het plan voor een stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg op tafel kwam — een plan dat enerzijds het historisch gegroeide in onze moerasdelta respecteerde en in stand liet en anderzijds een nagenoeg onbelemmerde toegang tot de haven van Rotterdam garandeerde — heeft de PvdA-fractie in de Tweede Kamer zich onmiddellijk voor dat plan uitgesproken. De formele bevestiging daarvan ligt nu voor ons. Laat mij

beginnen met te zeggen dat ook de PvdA-fractie in de Eerste Kamer zonder voorbehoud voor de opname van de stormvloedkering in de Deltawet is. Ook ik spreek graag uitdrukkelijk onze waardering uit voor de minister die de daaraan verbonden zijnde financiële perikelen voor de dijkversterking uit een impasse heeft geholpen.

Twee aspecten, die in de laatste maanden bijzondere aandacht hebben gekregen, wil ik hier nog eens aan de orde stellen. Enerzijds is er de gewichtsverplaatsing van de publieke sector naar de particuliere sector, in casu van Rijkswaterstaat naar particuliere aannemers. Anderzijds is er de gewichtsverplaatsing van de centrale overheid naar de provinciale overheid in het kader van de zogenaamde decentralisatie-impuls. Beide gewichtsverplaatsingen zijn de uitdrukking van een structureel veranderende rol van de rijksoverheid en verdienen om die reden de aandacht van de Eerste Kamer.

In november 1990 kondigde de minister van Verkeer en Waterstaat aan, dat de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg voor het stormseizoen 1996-1997 klaar zou zijn, ondanks een vertraging van twaalf weken door aanpassing van het ontwerp. Per peildatum 1 juli 1991 schuift het project praktisch een heel jaar op. De kering zal pas in 1997-1998 gereed zijn. De datum van oplevering schuift dus niet twaalf weken maar driekwart jaar "naar achteren". Een onvoorziene grote hoeveelheid smerige bagger zal naar de Slufter moeten worden afgevoerd. De kering zal niet op 4 oktober 1996 officieel in gebruik worden gesteld, zoals twee jaar geleden nog ostentatief werd verklaard. De bouwcombinatie Bouw Maeslant Kering zal de stormstuw evenmin enkele maanden eerder, dus zeg augustus 1996, kunnen opleveren, zoals deze combinatie al even ostentatief verklaarde.

Ook bij de bouw van de stormvloedkering in de Oosterschelde speelde een consortium van aannemers een belangrijke rol, maar Rijkswaterstaat beperkte zich niet alleen tot controle. Integendeel, hij blies ook in de ontwerpfase zijn partij flink mee en dirigeerde zelfs elk crescendo. Het lijkt erop dat nu alleen vanuit de achtergrond van de orkestbak door Rijkswaterstaat wordt gekeken of de partijen niet al te zeer

uit hun toon vallen. Welke les trekt de minister uit de klepperende kering van de bouwcombinatie Bouw Maeslant Kering, de klepperende kering van driekwart jaar naar achteren? Zou het kunnen dat Rijkswaterstaat al te ver in de pure controleursrol is teruggedrongen?

Mijn volgende punt betreft de verschuiving van Rijk naar provincie bij de dijkversterking. Ingevolge de zogenaamde decentralisatie-impuls wordt de dijkversterking naar de provincies gedecentraliseerd, althans dat is de bedoeling, want het desbetreffende voorstel moet nog door de Tweede Kamer behandeld worden. Collega Feenstra van die Kamer sprak bij de behandeling aan de overzijde al in voorzichtige bewoordingen over de gebreken in inspraakprocedure en inspraakpraktijk, met name in de Betuwe. De natuurwaarden in het nog te versterken gebied moeten zoveel mogelijk gespaard worden en de cultuur-historische erfenis van het verleden moet voor de toekomst bewaard worden. Dat vinden ook wij. In de brief van 21 augustus 1991 van Binnenlandse Zaken aan de VNG lees ik dat de decentralisatie naar de provincies zal gebeuren "op voorwaarde dat de provincies zich houden aan de afgesproken sobere uitvoering" van de dijkversterking. De bewoners van de Betuwe hebben hun hoop gevestigd op het uitgekiend ontwerpen; het ontwerpen waarmee het karakter van hun unieke landschap zoveel mogelijk blijft bestaan. Maar je voelt met je klompen aan dat de sobere uitvoering wel eens op zeer gespannen voet kan komen te staan met het uitgekiend ontwerpen. Immers, uitgekiend ontwerpen kost meestal geld. Ter vermijding van misverstanden: mijn fractie staat achter de uitgangspunten van het beleid ter versterking van de rivierdijken, maar de wijze waarop dat beleid concreet gestalte krijgt, is van kardinaal belang. Reeds nu hoort men als men het gebied bezoekt veelvuldig kritiek op de provincie. En ik aarzel niet te zeggen: in casu Gelderland. Die provincie zou onvoldoende ruimte geven aan suggesties van de bewoners voor betere inpassing in het landschap en behoud van de karakteristieke waarden. Mijn vraag is of ook de minister het gevaar van de decentralisatie-impuls ziet. Het gevaar dat de inspraak van bewoners, gericht op uitgekiend ontwer-

pen, nog meer in het gedrang komt door de opdracht van de provincies om de uitvoering sober te laten zijn. Kan gewaarborgd worden dat alle kansen die men redelijkerwijs heeft om dat unieke landschap te beschermen ook worden benut, ondanks die decentralisatie-impuls?

Mijnheer de voorzitter! Ik hoop dat de eerste paal voor de stormvloedkering op 2 november inderdaad de grond in kan. De beraadslaging in deze Kamer vindt nu toch voor die officiële aanvang der werken plaats. Door het toeval of door de agenda geholpen, wordt de Eerste Kamer toch niet gepasseerd, althans niet voor zover het het officiële begin van het werk betreft. Ik moet zeggen, voorzitter, ik heb daar niet zoveel moeite mee.

□

Minister **Maij-Weggen**: Voorzitter! In de eerste plaats wil ik de Eerste Kamer bedanken voor de bereidheid, de behandeling van dit wetsvoorstel te vervroegen. Door de verschuiving van mijn reis naar Praag ben ik in de gelegenheid om het wetsvoorstel zelf te verdedigen. Ik had deze taak eerst "uitgeleend" aan een collega, maar ik ben blij dat ik hier toch zelf sta. Men zal inmiddels weten dat de officiële start van de werkzaamheden aan de stormvloedkering voor 2 november is gepland. Het uitstellen daarvan heeft belangrijke organisatorische en financiële bezwaren.

De heer **Barendregt** (SGP): Voorzitter! De minister zegt dat wij dat inmiddels weten, maar ik weet van niets.

Minister **Maij-Weggen**: Er is met het secretariaat — en ik neem aan ook met het voorzitterschap — wat over heen en weer gebeld. Mijn excuses als dat niet bekend is. Terzijde merk ik nog aan het adres van de heer Barendregt op dat ik eigenlijk om 15.00 uur in Praag werd verwacht voor de opening van een conferentie over de internationale infrastructuur en dat vanuit mijn positie als voorzitter van de EEG-Transportraad. Maar de heer Dankert is ook afgereisd en hij neemt mij daar waar tot ik aankom. Dat heb ik gedaan omdat ik het toch prettig vond om dit wetsontwerp zelf in de Eerste Kamer te verdedigen. Daar is wat over heen en weer gesproken.

Nogmaals, de datum van 2

november is erg belangrijk om organisatorische en financiële redenen. Er moet op dit vlak geen verdere vertraging plaatsvinden. Ik ben de Kamer dankbaar dat de vergaderdatum van vandaag kon worden gepland.

In de tweede plaats wil ik de heren Eversdijk en Zijlstra feliciteren met beider maidenspeech. Het is voor mij aardig om als toch relatief jonge minister in de zin van dienstjaren, twee oudgedienden in de Tweede Kamer te kunnen feliciteren met hun maidenspeech in de Eerste Kamer. Dat is op zichzelf al een curieus feit, maar er is nog een ander aardig punt. Het is deze sprekers eigenlijk gelukt om iets te doen wat bijna onmogelijk is. In artikel 57, eerste lid, van de Grondwet staat dat niemand lid van beide Kamers der Staten-Generaal kan zijn. Dat is ook logisch, omdat de Eerste Kamer het werk van de Tweede Kamer min of meer controleert. En wat presteren deze nieuwe senatoren? Namens de CDA-fractie respectievelijk de PvdA-fractie voerden zij in de Tweede Kamer het woord over de noodzaak van de stormvloedkering. Dat mondde uit in de goedkeuring in de Tweede Kamer van dit wetsvoorstel. Kennelijk is hun dat zo goed bevallen dat ze besloten hebben om dat hier nog eens te doen, waarbij zij meenden hun eigen werk te kunnen controleren. Ik vond dat wel een curieus feit en ik ben dan ook zo vriendelijk om dat hier te noteren.

Voorzitter! Betreffende de algemene instemming met het voorliggende wetsontwerp herinner ik nog eens aan de behandeling in dit huis van de Deltawet op 7 mei 1958, waaraan ook de heer Eversdijk heeft gerefereerd. Toen betuigde de Eerste Kamer haar instemming met het concept van het Deltaplan, dat ook in deze wet is vervat. De toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat, de heer Algera — ik realiseer mij overigens dat hij een mannenbroeder was uit mijn eigen "vaderpartij" — en het is misschien ook aardig om te noteren dat hier nu de tweede minister staat uit die "mannenbroederspartij" van Verkeer en Waterstaat — reageerde aan het begin van zijn antwoord in dit huis op de geuite gevoelens van instemming met het Deltaplan als volgt. Ik citeer: "Dit is des te waardevoller omdat het hier een belangrijke zaak betreft, een plan dat gedragen moet worden door het hele volk. Het is een plan waarvan de

uitvoering zware lasten op ons volk legt en zal leggen, maar waarvan wij ook veel verwachten wanneer het gerealiseerd is".

Als wij nu terug kijken op het Deltaplan, dan wordt de zaak van de beveiliging van Nederland tegen het water ook nu nog steeds gedragen door ons hele volk. De uitvoering heeft in de voorbije decennia zware lasten op onze Nederlandse samenleving gelegd, maar ook veel voordelen gebracht. Naast de verkregen veiligheid voor grote gebieden van ons land, valt ook te noemen de ontsluiting van de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden en de verbetering van de zoetwaterhuishouding in het hele land.

Gelet op het voorliggende wetsontwerp, blijft de beveiliging tegen het opstuwende zeewater een aanhoudende inspanning van ons vragen. Voor het eerst sinds 1958 moet het concept van het in de Deltawet vervatte plan worden aangepast. In de Deltawet van 1958 was voorzien dat de Rotterdamse Waterweg niet zou worden afgesloten. Wie zou het ook in zijn hoofd halen om de toegang naar de grootste haven van de wereld af te sluiten! De technische mogelijkheden waren ontoereikend en de havenbelangen van Rotterdam en ook de beveiliging van de rest van het land speelden een belangrijke rol. Met name de beveiliging van het benedenrivierengebied tegen overstroming kon naar de inzichten van de vijftiger jaren ook worden bereikt door het versterken van de hoogwaterkeringen bij de rivieren.

In de zestiger en zeventiger jaren zijn ook veel hoogwaterkeringen in het rivierengebied versterkt. Maar in 1985 bleek dat de gerealiseerde veiligheid een factor tien lager was dan het uitgangspunt van het Deltaplan. Oorzaken waren de ontwikkeling van de haven van Rotterdam en de additionele invloed van de wind op het noordelijke deltabekken. Die letterlijk stormachtige ontwikkeling, ook van de haven, kon men in 1958 niet voorzien en ook de stormachtige ontwikkeling van de wind op het benedenrivierengebied kon destijds evenmin worden berekend. Onze knappe ingenieurs hebben toentertijd geen fouten gemaakt, maar zij konden nog niet overzien wat er 25 à 30 jaar later aan de orde was.

In de tweede helft van de tachtiger jaren ging het om de vraag of, als

gevolg van de toch te lage veiligheid, het benedenrivierengebied door herversterking van de dijken moest worden beschermd, dan wel door een stormvloedkering met aanvullen de werken zou moeten worden beveiligd. Regering en Tweede Kamer hebben hierover zeer uitvoerig van gedachten gewisseld. Uiteindelijk kon in het regeerakkoord van dit kabinet de komst van de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg definitief worden vastgelegd. Met het besluit tot de aanleg van die stormvloedkering stond ook vast dat de Deltawet moest worden gewijzigd. Vooruitlopend op de behandeling van de Wijzigingswet zijn de eerste voorbereidende activiteiten verricht. In de stukken is dat uiteengezet. Het is nu zaak de daadwerkelijke werkzaamheden te starten.

Met de aanvaarding van dit wetsontwerp wordt ook aan de opdracht van artikel 21 van de Grondwet gestalte gegeven. Dit artikel draagt de overheid op, te zorgen voor de woonbaarheid van ons land en voor het instandhouden en verbeteren van het leefmilieu. Met dit wetsontwerp zijn specifiek beide doelstellingen van dit artikel in het geding. De stormvloedkering draagt bij tot het veilig kunnen wonen onder de zeespiegel en voorkomt tegelijk dat ingrijpende, grootschalige dijkversterkingen in en achter de Rotterdamse regio moeten worden uitgevoerd. Zoals de heren Eversdijk, Barendregt en Zijlstra hebben aangegeven, zijn deze werkzaamheden vaak moeilijk te verteren voor de betreffende bevolking. Op deze manier kan het bestaande woon- en leefgebied beter in stand worden gehouden. Het is eigenlijk een goed voorbeeld van de door dit kabinet bepleite duurzame samenleving.

Voorzitter! Na deze meer algemene inleiding wil ik enkele vragen beantwoorden die door de geachte senatoren zijn gesteld. De heer Eversdijk heeft een beschouwing gehouden over de financiering van de stormvloedkering. Hij vindt het spijtig dat de titel "scheepvaartwegen en havens" op de begroting daarin een aandeel heeft moeten leveren. Daar tegenover staat ook een groot pluspunt voor de scheepvaart van het project, namelijk het openmaken van de Beerdam. Hij heeft daar zelf ook op geduid.

Voorts brengt de heer Eversdijk de relatie met de rivierdijkversterking ter sprake. Hij vraagt zich af of de

vertraging van de realisatie van de stormvloedkering doorwerkt op de rivierdijkversterkingen. Het antwoord is dat dit inderdaad enigszins doorwerkt. Door de vertraging kan een deel van de gevoteerde gelden voor de stormvloedkering in 1991 niet worden opgemaakt. De benodigde financiën zullen nu in latere jaren nodig zijn. Daarom is er voor een bedrag van 23 mln. dekking gezocht bij de rivierdijken. Ondanks dit punt blijft het dictum van de motie-Eversdijk, aangenomen in de Tweede Kamer, overeind. Ondanks dit punt kunnen wij garanderen dat 97% van de dijkversterkingen in 2004 voltooid zullen zijn. De overige dijkversterkingen komen, zoals de heer Eversdijk weet, om puur procedurele redenen wat later. Wij kunnen daar eigenlijk niets aan doen.

De heer Eversdijk weet eveneens dat de meevaller van 100 mln. bij de transactie met Rotterdam over de Europoortkering geheel ten goede is gekomen aan de dijkversterking en niet aan andere artikelen uit het financieringsplaatje van Verkeer en Waterstaat. De dijken hebben toen al een flink plusje gekregen. Dit kleine minnetje wordt daarop nu weer in rekening gebracht. Overigens wil ik bij de behandeling van mijn begroting of daarna nog eens bekijken of, als dat echt nodig is, ik weer iets recht kan trekken. Op dit moment heb ik de gelden geparkeerd. Ik herhaal dat dit geen consequenties heeft.

De heer Zijlstra vroeg naar de relatie met de dijkversterking in het licht van de decentralisatie-impuls. In de brief van 21 augustus aan het Interprovinciaal overleg, waarvan een afschrift op 30 augustus aan de Tweede Kamer is gezonden, is met de door het IPO gevraagde decentralisatie van de rivierdijkversterking ingestemd. Voorwaarden zijn dat de provincies zich houden aan de idee van een sobere uitvoering van de versterking en de voltooiing van de rivierdijkversterkingen. Ook dienen de afgesproken tijden die ik zoëven nog genoemd heb, te worden gegarandeerd. Dit alles is conform de afspraken met de Tweede Kamer, vastgelegd in de motie-Eversdijk. Bij de decentralisatie wil ik dit laten vastleggen in een convenant. Dat zijn de uitgangspunten. Het woord is nu verder aan de Tweede Kamer om hierover in het kader van het debat over de decentralisatie te spreken en die lijn, naar ik hoop en verwacht, te bevestigen. De houding van de

provincies zoals die door de heer Zijlstra is gesignaleerd, kan daarbij aan de orde komen.

Over het slechte dan wel goede gedrag van de provincie Gelderland heb ik niet dezelfde gegevens als de heer Zijlstra. Ik noteer wel dat er net een nieuwe commissaris van de koningin is benoemd. Van hem is bekend dat hij op dit soort zaken zeer goed let. Misschien dat dit wat vertrouwen geeft.

De woordvoerders hebben allen gevraagd naar de kinderziekten van het hele project. Huiselijk wordt dat bij Rijkswaterstaat aangeduid als "het probleem van de klepperende deuren". Ik heb daar zelf van gemaakt "het probleem van de zwabberende deuren". Ik kan niet goed uitleggen waarom wij als minister en Rijkswaterstaat daarvoor een verschillend woord gebruiken. Verwijzend naar de derde voortgangsrapportage die ook aan de Eerste Kamer is gezonden, kan ik daarover opmerken dat de problemen door een betere vormgeving van de deuren aan de onderkant inmiddels zijn opgelost. Die deuren hebben nu aan de onderzijde een druppelvormige stroomlijning gekregen. Dat is het werk van de ingenieurs; de wijsheid daarvan kan ik ook niet doorgronden, maar men heeft mij er in elk geval van verzekerd dat daarmee het "geklepper" en "gezwabber" is ondervangen.

De heer Zijlstra heeft gevraagd waarom dat niet eerder is onderkend. Dat kan onder meer worden toegeschreven aan de gekozen werkwijze bij de eerste samenwerking en aan de wijze waarop de contracten zijn gemaakt. Zoals bekend, is na twee selectieronden uiteindelijk gekozen voor het ontwerp van de bouwcombinatie Bouw Maeslant Kering. Het ontwerp dat in hoofdlijnen in 1989 werd aangeboden, moest daarna nog verder worden uitgewerkt en nader worden getoetst. Tijdens het daarmee verband houdende onderzoek in de bekende laboratoria bleek dat bij extreme omstandigheden, waarbij de stormvloedkering natuurlijk ook moet kunnen functioneren, het genoemde euvel boven water kwam, of onder water bleef maar toch wel werd gesignaleerd.

Dat is gelukkig in laboratoriumproeven naar voren gekomen. Het zou immers zeer vervelend zijn geweest als dit bij een later tijdstip was gemerkt. Ik moet er niet aan denken dat men de zaak had

gebouwd en dat men vervolgens bij een forse storm had vastgesteld dat het toch niet helemaal goed functioneerde. Proefopstellingen zijn er trouwens voor om dit soort zaken te voorkomen. Ik denk dan ook dat je de wijsheid moet kiezen van "beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald" en dat je dan de zaak even moet stopzetten om na te gaan of de zaak verbeterd kan worden.

De heer Barendregt heeft gevraagd: wie betaalt de kosten van de aanpassing van de constructie? Die zijn in beginsel voor de aannemingscombinatie. Zij heeft in 1989 een prijs op tafel gelegd voor en het ontwerp, en de uitvoering en het onderhoud van de eerste vijf jaar. In tegenstelling tot vroegere werkwijzen, waarbij de aansprakelijkheid voor ontwerpfouten vaak geheel bij het Rijk lag, wordt in de aannemingsovereenkomst het merendeel van deze onzekerheden nu afgedekt. Dat betekent dat de kosten voor de aanbiedende partij zijn, dus voor de bouwcombinatie.

Voorzitter: Tjeenk Willink

Minister **Maij-Weggen**: De heer Barendregt heeft ook gevraagd of het hele contract toegevoegd zou kunnen worden aan de Handelingen. Bij mijn weten wordt een contract altijd ter visie gelegd in de Tweede Kamer. Dat gebeurt ook met contracten van andere financiers. Ik heb er geen bezwaar tegen om het ter visie te leggen, maar ik weet niet of het juridisch correct is om het aan de Handelingen toe te voegen. Er zitten zaken bij die weliswaar bij de controlerende parlementsleden bekend moeten zijn, maar die niet altijd door het hele land bekend hoeven te worden.

De heer **Barendregt** (SGP): Voorzitter! Daar heb ik niet om gevraagd. Dan zou ons een hele stapel worden toegestuurd. Ik heb gevraagd om een globale aanduiding van het contract op zich. De minister heeft informatie gegeven over het onderhoud enzovoorts. Dat bedoelde ik eigenlijk. Er moet informatie over de gekozen werkwijze in de Handelingen terechtkomen.

Minister **Maij-Weggen**: Dan heb ik de heer Barendregt verkeerd begrepen. Ik geef meteen aan dat dit soort contracten altijd ter visie liggen, zodat zij ook nog eens door

de geïnteresseerde kamerleden en senatoren kunnen worden bekeken.

Ten slotte hebben de heren Barendregt en Eversdijk nog een principieel punt aangesneden. Zij vroegen: is in dit geval de Rijkswaterstaat niet al met zijn werk begonnen en daardoor een beetje buiten de wet getreden? Zoals in de stukken bij dit wetsontwerp en in de voortgangsrapportage is aangegeven, zijn tot nog toe alleen omkeerbare voorbereiden- de werkzaamheden uitgevoerd. Ik doel nu op het ontwerpen van de kering, het inrichten van het bouwterrein en het afgraven van vervuilde grond, hetgeen sowieso moest gebeuren. Kortom, het gaat om werkzaamheden waarvoor al overeenkomsten en vergunningen voorhanden waren en die een voorbereidend karakter dragen. Dat de branche daar in bepaalde publikaties wat anders tegenaan kijkt, is een zaak van de ondernemers. In strikt politieke zin zijn wij mijns inziens niet buiten ons boekje gegaan. Hoewel de werkzaamheden een omkeerbaar karakter hebben, moet ik erbij zeggen dat wij natuurlijk de vervuilde grond nooit terug zouden gooien. Die grond moest hoe dan ook worden afgegraven.

Voorzitter! Aanstane zaterdag gaat de eerste paal de grond in en die paal is een onderdeel van de betonconstructie van het landhoofd. Daarmee is wel een onomkeerbaar feit geschapen. Het zou een onmogelijke klus zijn, die paal er weer uit te halen. Dat is natuurlijk ook niet de bedoeling. Die paal moet niet alleen muur- maar ook stormvast zitten. Dan pas kunnen wij zeggen dat de bouw ook contractueel écht is begonnen.

Ik meen dat ik hiermee alle vragen heb beantwoord. Ik hoop dat wij aanstaande zaterdag weer eens een mooi stukje Nederlands waterbouwkundig werk van de grond kunnen tillen. Het gaat om een heel bijzonder werk. In feite gaan wij ertoe over — ik vind dat bijzonder fascinerend — om de toegang tot de grootste haven ter wereld met het oog op noodsituaties met een deurtje afsluitbaar te maken. Dat is nog nooit vertoond maar in ons land vindt heel veel waterstaatkundig werk plaats dat nog nooit is vertoond. Ook de heer Eversdijk heeft erop gewezen dat wij daarmee een prachtig voorbeeld aan de rest van de wereld hebben te geven. Het is weer zo'n werk waar wij trots op kunnen zijn. Ik hoop van

harte dat het voltooien van dit werk op een goede wijze verloopt zodat wij over een aantal jaren, wanneer de zaak definitief in werking wordt gesteld, inderdaad met trots naar dit werk kunnen kijken.

De heer **Eversdijk** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de collega's en de minister voor hun gelukwensen naar aanleiding van mijn maiden-speechje. Wat mij betreft is daarmee een wens in vervulling gegaan. Op 18 april had ik aan de overzijde mijn laatste debatje met deze minister. Bij die gelegenheid heb ik het volgende gezegd — het gaat om bladzijde 3987 van de Handelingen; als voorzitter van de Gemengde commissie voor de stenografische dienst moet ik wat dit betreft zorgvuldig zijn — "Ik hoop de wet te zijner tijd aan de andere kant van dit plein te mogen behandelen.". Wat dit betreft hebben wij elkaar dus bediend. Of de collega's aan de overzijde er overigens zo gelukkig mee zijn dat de minister ons betitelt als hun "controleurs", weet ik niet. Daar zullen wij nog wel eens over praten.

Voorzitter! Ik dank de minister voor het feit dat zij hier zelf is verschenen. Natuurlijk hadden wij ook met de minister ad interim genoegen genomen. Dat zou dan de minister-president zijn geweest, zo heb ik begrepen. Ik vind het plezierig, met de minister te mogen debatteren. Zeker in Praag zal men het op prijs hebben gesteld dat de minister er boven alle andere werkzaamheden de voorkeur aan gaf, voor het parlement te verschijnen.

Voorzitter, wij kunnen er de klok op gelijk zetten dat het nog wel eens, bij een zo omvangrijk werk als het onderhavige, zal voorkomen dat men middelen tekort komt. De minister is niet op directe wijze ingegaan op mijn opmerking dat men in een dergelijke situatie niet moet grijpen naar de pot "scheepvaart, wegen en havens". Ik heb in dat verband verwezen naar de term Nederland-distributieland. De minister is daar niet direct op ingegaan maar ze heeft wel aangegeven dat ze de 23 mln. die zij tekort kwam, voorlopig even heeft weggehaald bij de post inzake de dijkversterkingen. Ik wil dat zo opvatten, dat de post scheepvaart-wegen en havens met het oog op de toekomst van ons land als distributie-

land buiten schot blijft. Ik vind het niet zo leuk dat de 23 mln. uit de post dijkversterkingen komt. Als de minister echter klip en klaar zegt dat dit niet tot vertragingen zal leiden en dat de motie die mijn naam draagt en aan de overzijde van het Binnenhof zo ruimhartig wordt aanvaard volledig wordt uitgevoerd, heb ik er vrede mee. Kon de minister de 23 mln. nog elders vinden, het ware ons een lief ding waard.

Zijn wij nu wel begonnen of niet begonnen? Ik vertaal het maar als het verschil tussen de politica en de ingenieur. De minister zegt dat de branche er wat anders tegenaan kijkt. Die branche is haar eigen Rijkswaterstaat. De publikatie waaruit ik citeerde is een officieel tijdschrift van Rijkswaterstaat, dus onder de volledige verantwoordelijkheid van de minister. Wij zijn blij dat er begonnen is en dat wij nu formeel kunnen beginnen. Ik vond toch dat ik er even op moest wijzen.

Voorzitter! Ik wens de minister en de haren aanstaande zaterdag een prettige dag toe. Wij zullen de gebeurtenissen vermoedelijk via de televisie moeten volgen, want voor zover ik weet zal de volksvertegenwoordiging er niet bij zijn. In ieder geval wens ik de minister en al degenen die er wel zijn een feestelijke dag.

□

De heer **Barendregt** (SGP): Voorzitter! Ik complimenteer de heer Zijlstra met zijn maidenspeech. Hij heeft na mij gesproken. Ik hoop dat wij nog jaren met hem mogen samenwerken en optrekken in dit huis.

Ik dank de minister voor haar antwoord. Ik heb gewezen op het contract dat zij heeft gesloten en de wijze waarop dat, vermoedelijk voor het eerst, is gebeurd. Dat zal zeker een aantal voordelen hebben. Ik heb echter gevraagd of er geen nadelen aan zijn verbonden. Dat het zo lang heeft geduurd moet toch wel tot bedenkingen aanleiding geven. Dat het in het verleden nooit is gebeurd zal ook zijn reden gehad hebben. Misschien is het goed dat gesignaleerd wordt dat er eventueel nadelen aan zijn verbonden om op een dergelijke wijze voor de totale duur van het project met één combinatie in zee te gaan en zelfs voor een bepaalde periode, vijf jaar, ook voor het onderhoud.

Het is een ondergeschikt puntje, maar ik heb gevraagd of "lagere overheden" geen "andere overheden" moesten zijn. Ik neem aan dat de minister met haar zwijgen haar instemming heeft betuigd.

Zojuist sprak de heer Eversdijk al over de voorbereidende werkzaamheden. Ik begrijp dat voor een werk een bepaalde voorbereiding nodig is, op papier en in de praktijk. Is er enige taxatie te maken van het bedrag dat ermee gemoeid is?

□

De heer **Zijlstra** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Ik spreek gaarne mijn dank uit voor de gelukwensen van de minister en de collega's. Ik maak van de gelegenheid gebruik om op de twee punten die ik naar voren heb gebracht, korte aanvullende vragen te stellen.

Het eerste punt betrof de verschuiving van Rijkswaterstaat naar een particuliere aannemerscombinatie. Ik besloot de alinea daarover met de vraag of Rijkswaterstaat misschien al te ver in de pure controleursrol is teruggedrongen. Als ik mij niet vergis speelde Rijkswaterstaat bij de Oosterscheldekering een veel grotere rol. Er hebben zich toen ook wel eens technische mankementen en problemen voorgedaan. Ik herinner mij dat door een verkeerde samenstelling van het staal de schuiven later moesten worden aangepast. Ik herinner mij ook een probleem dat, als ik mij niet vergis, de "onderloopsheid" van de kering heette. Collega Van Rossum heeft er in de Tweede Kamer herhaaldelijk over gesproken. Natuurlijk zijn er bij dergelijke projecten technische, onvoorziene mankementen, zeker als het de eerste keer is, zoals bij de Oosterschelde-stormvloedkering.

Ik formuleer mijn vraag wat anders: zou deze fout bij het ontwerp ook zijn voorgekomen, als Rijkswaterstaat net zoveel te zeggen zou hebben gehad in het hele proces van concept maken en uitvoeren als bij de stormvloedkering van de Oosterschelde?

Voorts heb ik nog gesproken over de inspraak van bewoners, het uitkiend ontwerpen en de sobere uitvoering. De minister heeft kennelijk erg goed begrepen wat ik bedoel. Ik heb de indruk dat wij ongeveer op dezelfde lijn zitten. In ieder geval hoop ik dat in de Tweede Kamer dit aspect bij de behandeling

van de decentralisatie-impuls de nodige aandacht krijgt. De minister heeft bij de behandeling van hetzelfde wetsvoorstel in de Tweede Kamer hierover gezegd: aangezien wij toch regelmatig met de provincie overleggen, willen wij best nog eens navragen of de inspraak naar tevredenheid loopt. Dit is te vinden in de Handelingen van de Tweede Kamer van 25 juni 1991, 97-5666. Heeft de minister dat inmiddels nagevraagd en zo ja, wat was het resultaat, met name in de provincie Gelderland?

Ik herhaal dat ik erg blij ben dat ook juridisch de definitieve stap naar de stormvloedkering op 2 november gezet kan worden. Ook ik wens de minister dan een glorievolle dag toe.

□

Minister **Maij-Weggen**: Voorzitter! De heer Eversdijk heeft mij verzocht om de post scheepvaart en havens verder te ontzien. Die is hem dierbaar. In de Tweede Kamer zijn er woordvoerders voor de droge waterstaat en woordvoerders voor de natte waterstaat. Als er wat lastige financiële problemen zijn, roepen de "natte-waterstaters" nog wel eens: je mag niet aan de financiën van de natte kant komen, dus als het enigszins kan, zoekt u de oplossing maar bij onder andere de rijkswegen. Met dezelfde overtuigingskracht bezweren de "droge-waterstaters" het omgekeerde. Ik ben dan ook wat beducht geraakt voor het doen van de belofte om bepaalde posten altijd en eeuwig te ontzien.

De heer Eversdijk weet dat de belofte is gedaan om de dijkversterkingsposten te ontzien. Dit betekent, dat er in andere sectoren gesneden moet worden, wanneer zich op de een of andere manier financiële moeilijkheden voordoen. Ik kan hier overigens best wel zeggen dat, als ik de post scheepvaart en havens een keer niet heb ontzien, ik daar de volgende keer extra rekening mee houd. Ik heb in deze twee jaar als minister wel geleerd dat ik geen absolute beloftes in alle richtingen kan doen, al is het alleen maar om geen leergeld te betalen voor tegemoetkoming aan de wensen in de Tweede Kamer en voor de soms onoverkomelijke, financiële moeilijkheden. Dan moet er, hoe pijnlijk dat ook is, toch geld op tafel komen.

Als er ergens net geld vandaan is gehaald, zal ik daar niet direct weer

de keus op laten vallen, als er sprake is van een financieel probleem. Maar, nogmaals, ik doe de heer Eversdijk geen absolute beloften.

De heer Barendregt heeft gevraagd, of het contract ook nadelen heeft. Ik had volgens hem zo de nadruk op de voordelen gelegd. Het is een beetje menselijk om de voordelen hoger te schatten dan de nadelen. Die menselijkheid is mij zeker niet vreemd. Dat getuigt ook van een optimistische geest. Een belangrijk nadeel van het contract is dat vertragingen, zoals zich nu voordoen, tot kasproblemen bij Verkeer en Waterstaat leiden. Daarvan heeft de Kamer een voorbeeld kunnen zien. Als het blijft zoals het nu is, is het overkomelijk. Verdere nadelen zijn mij niet bekend en dus niet bekend. In die zin zijn verdere nadelen ook niet tijdens de behandeling in de Tweede Kamer aan de orde geweest.

De heer Barendregt heeft helemaal gelijk over de lagere overheden. Wij spreken niet over hoog en laag. Als wij dat doen, is het Europese Parlement misschien het hoogste orgaan op dit terrein. Dit wil ik mij als voormalig lid van het Europese Parlement niet aanmeten. Laten wij het maar op diverse overheden houden en op de evenwaardigheid van alle overheden op hun eigen plaats. Hierover ben ik het principieel eens met de heer Barendregt.

Hij heeft ook gevraagd om welk bedrag het gaat bij de werkzaamheden die in de sfeer van de voorbereiding zijn geschied. Bij Verkeer en Waterstaat hoeft maar iemand te zuchten en er is weer 10 mln. uitgegeven. Infrastructuur is afschrikwekkend duur. De genoemde werkzaamheden komen neer op iets meer dan 100 mln.

De heer Zijlstra vroeg of de fout van het klepperende en zwabberende onderstuk ook was voorgekomen als Rijkswaterstaat het voor het zeggen had gehad. Hierbij heeft hij de Oosterschelde-werken genoemd. Ik was geen minister en ook geen kamerlid tijdens de Oosterschelde-werken, maar het is misschien een wat pijnlijk voorbeeld. Hoewel wij achteraf heel trots zijn op al die werkzaamheden, is hier en daar wel iets misgegaan. Wij kunnen het ook niet nagaan, want het is een uniek project, het eerste in zijn soort. Ik weet niet of Rijkswaterstaat in zijn eerste ontwerp met hetzelfde probleem te maken had gehad. Ik

heb in mijn inleiding al uiteengezet dat het kleine gebrek pas kon worden vastgesteld nadat de eerste proefopstellingen waren gemaakt. Hoe spijtig het ook is dat de zaak iets trager verloopt, het lijkt mij grote wijsheid om niet door te drukken, maar eerst het probleem op te lossen. Anders komt het probleem een aantal jaren later terug. Ik hoop natuurlijk dat de zaak nu verder volgens planning verloopt. Omdat het een uniek project is, moeten wij echter niet verbaasd of verrast zijn als zich nog een hobbeltje voordoet. Natuurlijk zal de aannemer dit zoveel mogelijk vermijden wegens de contractuele verplichtingen op dit gebied. Er zal dus wel met grote wijsheid en precisie worden gewerkt. De heer Zijlstra heeft er gelijk in dat Rijkswaterstaat op de achtergrond meekijkt.

De informatie over de inspraak over de dijkversterking is op tweeërlei wijze beschikbaar gekomen. In de eerste plaats heeft de Tweede Kamer een bezoek aan de desbetreffende gebieden gebracht en is zij teruggekomen met de boodschap dat het heel zorgvuldig gebeurt, zoals de minister ook gezegd heeft. In de tweede plaats is mijn belangrijkste adviesorgaan, de Raad voor de waterstaat, ook daar op bezoek geweest en met dezelfde boodschap teruggekomen. Hij zegt dat de dijkversterking over het algemeen op een goede en zorgvuldige manier gebeurt en dat de inspraak op een goede manier verloopt. Als ik zowel van de Tweede Kamer als van mijn belangrijkste adviesorgaan hoor dat het zorgvuldig gebeurt, hoef ik daar niet persoonlijk een kijkje te gaan nemen. Dan ben ik wel overtuigd. Natuurlijk zal er wel eens protest zijn, dat wel eens hoog wordt opgeklopt en de mensen menen het vast ook wel, maar volgens de huidige inspraakregels wordt alle zorgvuldigheid naar het oordeel van de Tweede Kamer en naar het oordeel van mijn belangrijkste adviesorgaan, in acht genomen. Ik vertrouw erop dat die twee instanties, waarvan men in groten getale aanwezig was, juist op dit aspect goed hebben gelet omdat ze om die reden waren uitgenodigd en omdat ze om die reden hun bezoek hebben gebracht.

Voorzitter! Ik meen dat ik hiermee alle vragen in tweede termijn heb beantwoord. Ik dank de geachte afgevaardigden voor het interessante debat over een wetje dat al heel oud is maar dat al heel veel tot stand

heeft gebracht en waaraan ons land heel veel veiligheid heeft te danken.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wet op de accijns (21368).**

Dit wetsvoorstel wordt zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Sluiting 15.22 uur.

Besluiten en ingekomen stukken

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van senioren besloten om:

a. de openbare behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op:

5 november 1991:

Wijziging begroting hoofdstuk X voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22128);

Wijziging van de Wet op de studiefinanciering (Heroriëntering studiefinanciering VI) (22220) (indien de schriftelijke voorbereiding is voltooid);

b. 12 november 1991:

Wijziging van de Wet minimumloon en van een aantal sociale zekerheidswetten (koppeling minimumloon en uitkering aan loonontwikkeling) (22012) (indien de schriftelijke voorbereiding is voltooid);

Wijziging van artikel van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst (22007).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet van 9 september 1976, Stb. 468, houdende de regelen omtrent de positie van in Nederland wonende Molukkers die

niet het Nederlandschap bezitten (Wet betreffende de positie van Molukkers), in verband met aanpassing aan de Rijkswet op het Nederlandschap (20524);

Wijziging van enige bepalingen inzake valsheid in geschrift in het Wetboek van Strafrecht (21186);

Wijziging van de Wet op de bedrijfsorganisatie (21657);

Intrekking Wet Bezitsvormingsfonds (21935);

Aanpassing van de wetgeving aan de twaalfde richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht (21959);

Wijziging van de Wet op de gevaarlijke werktuigen in verband met de uitvoering van enkele EEG-richtlijnen (22057);

Wijziging van de begroting van de uitgaven van hoofdstuk I (Huis der Koningin) voor het jaar 1990 (Slotwet; eerste wijziging) (22241);

Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk II (Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin) voor het jaar 1990 (Slotwet; vierde wijziging) (22242).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende missive van de minister van Buitenlandse Zaken:

een, ter voldoening aan het ter zake bepaalde in de Grondwet, ten geleide van de briefwisseling inzake de verlenging van de op 11 april 1990 te Washington tot stand gekomen Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden, de Bondsrepubliek Duitsland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland en de Verenigde Staten van Amerika inzake de beveiliging van gegevens betreffende het gasultracentrifuge-procédé dat in de drie Europese landen is ontwikkeld; Washington, 5/9 april 1991 (Trb. 1991, 92).

Deze missive is inmiddels gedrukt en aan de leden toegezonden. Het tractatenblad is neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken, ten geleide van een afschrift van een brief aan de voorzitter van de

Tweede Kamer, inzake financiering extra infrastructuur;

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, inzake het administratief Akkoord ter uitvoering van de Overeenkomst inzake sociale zekerheid tussen het Koninkrijk der Nederlanden en Australië; 's-Gravenhage, 4 januari 1991 (Trb. 1991, 75);

een, van alsvoren, inzake de Wijziging van Bijlage 6 bij TIR-overeenkomst van 14 november 1975; Genève, 1 en 2 november 1990 (Trb. 1991, 138);

een, van alsvoren, ten geleide van de tekst van het document van de derde Zitting van de conferentie inzake de Menselijke dimensie van de CVSE (CMD-III) te Moskou, 10 september-4 oktober 1991;

een, van de minister van Justitie, inzake het wetsvoorstel tot regeling van het toezicht op vreemdelingen gedurende de behandeling of na afwijzing van hun verzoeken om toelating (21975);

een, van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, ten geleide van een afschrift van een brief aan de vaste Commissie voor binnenlandse zaken van de Tweede Kamer inzake de werknemersparticipatie bij de NV SDU;

een, van de staatssecretaris van Financiën, houdende een mededeling inzake het mondeling overleg in de Tweede Kamer op 24 oktober 1991 over de notitie inzake BTW-heffing met betrekking tot onder meer het ter beschikking stellen van personeel in de sociaal-culturele sector;

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van het rapport "Kunstaars in de Bijstand".

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

4. de volgende missives:

een, van de plv. directeur Buitenlandse financiële betrekkingen, ten geleide van het jaarverslag van de IBRD, IFC, MIGA en ICSID;

een, van de Sociale verzekeringsraad, ten geleide van het advies "Samenloop AAW en WAO, toepassing van de beschikking ex artikel 36a, achtste lid (nu: tiende lid), van de AAW (A 91/21)";

een, van de voorzitter van de Landelijke specialisten vereniging der

Koninklijke Nederlandsche maatschappij tot bevordering der geneeskunst (LSV), ten geleide van het jaarverslag 1990;

een, van de Franse president, ten geleide van een rapport betreffende de rol van de nationale parlementen in de Europese Gemeenschap;

een, van de voorzitter van het Europees Parlement, ten geleide van een verslag inzake de ontwikkeling van de betrekkingen tussen het Europees Parlement en de parlementen van de lidstaten.

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

5. de volgende geschriften:

een, van J.E.A.M. Kees te Budel-Schoot, betreffende kritiek op het beleid van de heren Lubbers en Kok. Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor algemene zaken en Huis der Koningin;

een, van de voorzitter/secretaris van Saba N.A., inzake een op 11 oktober 1991 door de Eilandsraad van het Eilandgebied Saba vastgestelde motie betreffende staatkundige aangelegenheden.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken;

een, van de voorzitter van het Bureau milieu en ruimtelijke ordening van de Raad van Nederlandse werkgeversverbonden VNO en NCW, inzake het wetsvoorstel Vergunningen en algemene regels (VAR).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor ruimtelijke ordening en milieubeheer;

een, van W. Blijdorp te Rotterdam, inzake de verhoging van de posttarieven en inzake de sponsoring van het betaald voetbal.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor welzijn en volksgezondheid;

een, van de Vereniging geen uitbreiding vliegveld Beek, ten geleide van een afschrift van een brief alsmede van een exemplaar van een bezwaarschrift tegen de voorgenomen aanleg van de oostwestbaan op vliegveld Beek.

Besluiten en ingekomen stukken

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor verkeer en waterstaat;

een, van Chr. Hennekes te Maastricht, inzake de consequenties van de voorgenomen maatregelen met betrekking tot het ziektekostenstelsel.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor sociale zaken en werkgelegenheid en voor welzijn en volksgezondheid.

De voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.